

Mokytojų ir mokinių pedagoginė sąveika: mitologizuotas *vs* realus pasaulis

Audronė Juzė Juodaitytė¹, Daiva Malinauskienė²

¹ Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra, P. Višinskio g. 25-203, 76351 Šiauliai, audrone780@gmail.com

² Šiaulių universitetas, Edukologijos katedra, P. Višinskio g. 25-203, 76351 Šiauliai, malinauskiened@gmail.com

Anotacija. Straipsnyje atskleidžiamas mokytojo ir mokinio pedagoginės sąveikos sudėtingumas, jos daugiaprasmiškumas. Pedagoginės sąveikos aiškinimas reikalauja gilaus mokslinio – filosofinio bei praktinio – konstruktyvistinio realybės suvokimo. Nurodoma, jog pedagoginė sąveika gali būti grindžiama dviem kultūromis: viena iš jų aiškina realybę praeityje atsiradusio supratimo pagrindu, antra – dabarties pedagogo kultūrai būdingais principais. Atskleidžiama pedagoginių mitų, mitologemų sąveika. Apibūdinama, kaip šie dariniai funkcionuoja pedagoginėje realybėje. Mitologinis mąstymas nagrinėjamas paraleliai su moksliniu. Aiškinama, kaip mokslinė idėja pedagoginėje praktikoje virsta mitu, nes ne visuomet yra paisoma kultūros kontekstų įvairovės bei stokojama supratimo, į kurią ugdymo kultūrą mokslinė idėja apeliuoja.

Esminiai žodžiai: *pedagoginė sąveika, mitologinis mąstymas, mokslinis mąstymas, mitas.*

Įvadas

Aktualumas. Lietuvoje vienas iš pirmųjų analizavęs pedagoginės sąveikos problemą ir panaudojęs šią sąvoką mokymo proceso esmei pagrįsti buvo J. Vabalas-Gudaitis (1983). Mokslininkas J. Laužikas (1993) dar prieškario laikotarpiu, gilindamasis į mokinių galimybes perimti mokytojų pateikiamą medžiagą, nurodė, jog pagrindinė priežastis, trukdanti mokytojo ir mokinio tarpusavio sąveikai, – rūpinimasis turinio apimtimi – kiekybe, bet ne kokybe. Tuo klausimu J. Laužikas išplėtojo akademinę diskusiją, siūlydamas tyrėjams atkreipti dėmesį į *mokyklinės émybos* problemą (Laužikas, 1939). Ieškodamas mokslinių argumentų ir faktų, mokslininkas atliko išsamų empirinį tyrimą ir gautų duomenų pagrindu atskleidė, kokias galimybes turi mokytojas pamokoje prieinamai,

įdomiai pateikti mokiniams turinį, siekiant, kad mokiniai jį analizuotų, suprastų ir perimtų. Tokiu būdu mokslininkas ieškojo atsakymo į klausimą, koks turėtų būti mokyimo(si) procesas siekiant, kad jis galėtų būtų grindžiamas mokytojo ir mokinio veiklos sinchroniškumu bei mokytojo ir mokinio vaidmens supratimu.

Pedagoginę sąveiką bando apibūdinti ir mokytojai praktikai: „*Man labiausiai patinka tos pamokos minutės, kai ramiai, lyg vienu kvėpavimu, iš širdies į širdį ateina mano žodis į juos. Tai neįjuntama bendra mano ir mokinių veikla. Aš sąveiką suprantu ne kaip veiksmą, o kaip atsargų įėjimą į vienas kito sielą, kai ta siela atvira ir nepatiria prievartos iš kito*“ (Pradinių klasių mokytoja N).

Tiek mokslininkų, tiek pedagogės praktikės pateiktame sąveikos apibūdinime ryškėja mokytojo pozicijos ir vaidmens problema. Mokytojas ne tik moko dalyko, bet yra ir tarpininkas tarp vaiko pasaulio ir vaiką supančios realios aplinkos, kuri yra įprasminama mokymo turinyje. Šiame procese svarbi mokytojo pajauta, atsakant į klausimą, kas yra realybė, koks mokymosi proceso ryšys su tikrove. Pedagoginė tikrovė yra daugialypė, todėl ją kontroliuoti mokytojams yra sudėtinga. Dažnai moksle vyraujantys teoriniai apibendrinimai ne visada tinka konkrečioms pedagoginės sąveikos situacijoms aiškinti, nes mokslinė idėja visuomet yra kontekstuali. Todėl pedagoginę tikrovę dažnai linkstama supaprastinti, pernešti į ją žmonių gyvenimo kasdienybėje, o ne tik profesinės veiklos situacijų analizėje susidariusį pedagoginės sąveikos esmės supratimą. Būtent šiuo pagrindu atsiranda mitai. Kultūros antropologės H. Arendt (1995) nuomone, realybė visuomet reiškiasi konkrečiomis aplinkybėmis, konkrečiu laiku. Todėl vienas iš svarbiausių jos kontekstų yra istorinis-kultūrinis, atėjęs į dabarties kultūrą iš praeities. Šis kontekstas atskleidžia, kaip sąveikauja praeities kultūra su dabarties kultūra: konfliktuoja, diskutuoja, akumuliuoja, generalizuoja ar net paneigia viena kitą. Mitai sąveikauja su realybe, tačiau skirtinguose kontekstuose. Šis procesas vyksta ir suprantant pedagoginę sąveiką: pedagogai ją dažniausiai grindžia praetyje susidariusia patirtimi, o mokslininkai apeliuoja į dabartinį žinojimą. Dėl šios priežasties, mokslininko T. Blacko (2002) nuomone, pedagogai ypač dažnai pedagoginę sąveiką grindžia mitais. L. Jovaiša (1993) pedagoginę sąveiką apibūdina kaip susitikimą žmogaus su žmogumi, tačiau įpareigojantį ir įsipareigojantį vienas kitą suprasti, kalbėtis, būti išklaustam. Jo nuomone, pedagoginė sąveika – tai realios tikrovės sritis, o ne formalūs, tik akademinio turinio, mokymosi tikslų ar rezultatų apibrėžti pedagoginiai veiksmai. Todėl jos esmės supratimas gali būti grindžiamas šiuolaikinio dialogo bei komunikacijos principais.

P. Jarvisas (2001) atkreipia dėmesį į tokią pedagoginės sąveikos reiškinį kaip mokytojo vaidmuo, funkcijos. Jo nuomone, pagrindinis šiuolaikinio mokytojo veiklos bruožas – nuolat reflektuojant savąją ir mokinių turimą patirtį bei gilinantis į jų tarpusavio susikalbėjimo ir supratimo problemas įjungti mokinius į tikrovės pažinimo procesą. Todėl P. Jarvisas (2001) teigia, jog šiuolaikinis mokytojas – tai mokytojas hermeneutas, nes jo funkcija yra aiškinti ir siekti, kad mokiniai suprastų tikrovę, kuri vyksta, gebėtų ją interpretuoti, analizuoti prasmę. Šią aiškinimo ir supratimo funkciją pedagogai prakti-

kai dažnai eliminuoja ir pasikliauja aiškinimu, per mažai dėmesio skirdami supratimo procesams. Tuomet yra suabsoliutinamas formalaus rezultato siekis ir kartu iškraipomos žinios, žinojimo prasingumas. Todėl aiškinantis, kas yra pedagoginė sąveika, stokojama ne tik jos esmės, bet ir prasmės supratimo. Į visą tai atsižvelgta formuluojant šio tyrimo *problemą*: kokią įtaką suvokiant pedagoginę sąveiką kaip procesą turi mitai, supaprastinantys ir iškraipantys pedagoginės tikrovės supratimo procesus, koku būdu jie atsiranda ir sąveikauja su mokslinio žinojimo procesais?

Tikslas – apibūdinti pedagoginių mitų esmę, susidarymo sąlygas ir atskleisti jų įtaką prietarams, stereotipams, iškraipantiems pedagoginę sąveiką kaip realybę.

Uždaviniai:

1. Taikant istorinę-kultūrinę paradigmą, leidžiančią suprasti, kaip tarpusavyje sąveikauja praeities ir dabarties kultūros, teoriškai pagrįsti pedagoginės sąveikos raišką, kaip mitą ar realybę.
2. Apibūdinti mitų ir mitologemų sąveiką bei funkcionavimo sąlygas ir procesus pedagoginėje realybėje, atskleidžiant kaip jie lemia pedagogines klaidas ir stereotipus.
3. Nurodyti mitų įveikimo strategijas, apeliuojant į mokslinių idėjų sklaidos konstruktyvistinį pobūdį liberaliojo ugdymo raiškos sampratoje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros analizė, metaanalizė.

Tyrimo metodologija: tyrimas grindžiamas T. Kuhno mokslinių revoliucijų teorija. Jos pagrindą sudaro paradigmatis mąstymas, suponuojantis galimybes analitinio ir generalizuojančio mąstymo raiškai, kuris savo prasme yra tarpdisciplininis ir kontekstualus. Toks mąstymas leidžia analizuoti šiuolaikinės tikrovės socialinius reiškinius remiantis nauju žinojimu ir žinių konstravimo pagrindu. Tokiame procese atsiranda galimybė taikyti kultūros paradigmą bei atskleisti sąveiką tarp praeities ir dabarties kultūrų. Pedagoginė sąveika aiškinama kaip kultūros fenomenas šiuolaikinio liberaliojo ugdymo sampratoje. Aptariama, kaip klasikinės normatyvinės paradigmos sampratoje buvusios žinios iškraipo pedagoginę sąveiką, nes joje pradeda funkcionuoti mitai, darantys įtaką pedagoginiams stereotipams ir lemiantys klaidas.

Mitai, mitologemos, jų tarpusavio sąveika

Vienas iš pagrindinių klausimų, A. Juodaitytės (2015) nuomone, yra šiuolaikinio pedagogo pedagoginių pažiūrų, pasaulėjautos konstravimo(si) procesai. Jiems tarpusavyje sąveikaujant ir keičiantis socialinės tikrovės supratimui, atspindimas visuomenės ar švietimo filosofinis-paradigminis virsmas, kuris savo esme yra socialinis-kultūrinis (Malinauskienė, 2012; Ponelienė, 2014; Rūdytė, 2011; Šiaučiulienė, 2011).

Mitai, mokslininkų (Ricoeur, 2000; Donskis, 1994; Freire, 2000) teigimu, – iškreiptas šiuolaikinės tikrovės vaizdinys, kuris yra grindžiamas praityje susiformavusiais įsitikini-

mais, nuostatomis, pažiūromis. Jie yra „pavojingi“ dėl to, kad atima iš pedagogo ir mokinių galimybę kritiškai mąstyti, įvertinant praeities ir dabarties sąveiką, istorinių, kultūrinių kontekstų skirtumus bei jų raiškos įvairovę. Todėl, P. Freire'o (2000) nuomone, yra galimybė ne tik pedagogui, bet ir visai švietimo sistemai formuotis pagal praeityje egzistavusių pedagoginės sąveikos supratimą, kai mokinių žinių kaupimas, jų gausa ugdyje buvo suprantama kaip būtinybė. Mokslininkas nurodo tokio supratimo pasekmes visai švietimo sistemai: mokytojo ir mokinio veiksmai tampa panašūs į bankininko, o mokyklos funkcija – į banko, kurio pagrindinis tikslas yra kapitalo kaupimas. Tuomet neatsižvelgiama į naujas žinių taikymo situacijas bei žinojimo procesų fenomenologinę-konstruktivistinę esmę.

Pedagoginiai mitai kuriasi pedagoginių mitologemų, kurios konkretina mitą kaip apibendrinimą ir priartina jį prie tikrovės, pagrindu. Todėl pedagoginės mitologemos atlieka tiek negatyvias, tiek pozityvias funkcijas. Jos yra neatsiejamos nuo pedagoginių klaidų, lydimų nuostatų, prietarų, kurių pagrindu atsiranda tam tikras pedagoginės sąveikos tipas – *visažinis mokytojas*. Mokytojas šį įvaizdį prisiima kaip sau tinkamą ir be kritinės jo esmės analizės realizuoja savo veikloje. Tokiu būdu jis dažnai siekia savo išskirtinumo ar netgi savo vaidmens pedagoginio tapatumo sureikšminimo, susiaurina pedagoginės sąveikos *aš-tu-mes* (Buberis, 1998) prasmės ir esmės supratimo galimybes.

Mokslininkai (Jarvis, 2001; Arendt, 1995) ieško mitų raiškos ir jų įveikimo galimybių pedagoginėje sąveikoje. Jie sprendžia klausimą, kaip įveikti tokias mitų raiškos diadas: mifologema ir prietarai, mifologema ir stereotipai. Siekiama nustatyti, koku būdu jos iškraipo mokytojo ir mokinio sąveiką kaip dialogą. Mokslininkai (Mickūnas, 2014; Silver, Strong ir Perini, 2012; Tobin ir McRobbie, 1996) siūlo tokias pedagoginių prietarų įveikos strategijas:

- mokytojo ir mokinio pedagoginių prietarų refleksija, įjungiant ir asmeninės patirties analizę diadose: mokytojas–mokinys; mokinys–mokinys; mokytojas–mokytojas.
- mokymasis probleminiu būdu spręsti dėl kultūrų įvairovės kylančias konfliktines situacijas;
- netipinių pedagoginių situacijų sprendimas, veiksmy, nukreipiančių tinkamai pedagoginei sąveikai, numatymas.
- siužetų, realių gyvenimo situacijų taikymas, plėtojant pedagoginio pobūdžio diskusiją ir kuriant jos pagrindu pedagoginę sąveiką įprasminantį diskursą.

Be to, viena iš strategijų yra ne tik mito, bet ir pedagoginės realybės esmės supratimas. Galima remtis P. L. Bergerio ir T. Luckmanno (1995) tikrovės procesų konstravimo supratimu. Šie mokslininkai nurodo, jog realybė yra tai, kas tikra, kas egzistuoja, ką galima suprasti ir paaiškinti. Ji gali būti aiškinama mokslinė argumentuote, moksliniais instrumentais, analize, sinteze, generalizavimu grįstais tikrovės supratimo pavyzdžiais. Taigi tikrovė gali būti paaiškinama remiantis konkrečiais reiškiniais, jų įvairove (socialine, kultūrine). Visa tai pedagogas gali pažinti, paaiškinti samprotaudamas apie reiškinius arba argumentuodamas požiūrį į jų raišką. Samprotavimo būdu mokytojui siūloma atsakyti į tokius svarbius klausimus: kas yra mitas; kas yra mitologinis mąstymas; kas yra mokslinis mąstymas; kas tarp jų bendra; kuo jie skiriasi?

Mitologinio bei mokslinio mąstymo esmė ir ryšys

Mitas yra neišvystyta mąstymo forma (Ricoeur, 1979, 2000), todėl jis yra pirminis kitokio, mokslinio, mąstymo atžvilgiu. Mokslinis mąstymas – tai argumentais, įrodymais, naujais apibendrinimais grįstas mokslinės tikrovės pažinimas. Taigi, iš pažiūros tarp mitologinio ir mokslinio mąstymo ne tik nėra nieko bendro, bet galima atrasti netgi tam tikras priešybes tikslo siekimo atžvilgiu. Mokslinis mąstymas yra progresyvus, prognozuojantis ateitį, o mitologinis – yra regresyvus, orientuotas į praeities kultūroje susidariusius samprotavimus, nes jais bandoma grįsti dabarties pedagoginės tikrovės reiškinius. Todėl jis neatitinka šiuolaikinės demokratinės kultūros principų. Šiuolaikinės pedagoginės tikrovės supratimas yra konstruojamas, nuolat perkonstruojamas, grindžiant jį naujomis žiniomis. Ši kultūra įprasminama ir naujoje pedagoginėje *mokytojo ir mokinio* sąveikoje, kai žinojimas yra konstruojamas komunikaciniame mokytojo ir mokinio sąveikos procese, nuolat turimą patirtį reflektuojant ir kritiškai žvelgiant į ją.

Ši pedagoginė sąveika savo esme yra orientuota į asmenybės socialinę-kognityvinę raišką ir savo prigimtimi yra refleksivi bei konstruktyvi. Todėl ugdytojo ir ugdytinio patirtis tampa fenomenalia ugdymo vertybe, nes tarpusavio sąveikoje vyksta orientacija į jos esmės kaip socialinio, kultūrinio reiškinio supratimą. Mitai trukdo realybės supratimui, todėl egzistuoti kartu su moksliniu mąstymu jie negali, nors tiek mitologinis, tiek ir mokslinis mąstymas nuolat veikia vienas kitą.

Norint įveikti pedagoginius mitus, reikia žinoti, kaip jie tarpusavyje sąveikauja, koks ryšys su moksliniu aiškinimu. Mokslininkų (Beck, 1998; Fivush ir Haden, 2003) nuomone, mitai ir mokslinės realybės aiškinimas turi tą pačią paskirtį ir bendrą logiką: visų pirma, jie yra kaip instrumentai, skirti tikrovės supratimui. Jiems yra būdingos tam tikros sąvokos, kuriomis remiamasi aiškinant tikrovę. Tačiau, kaip teigia U. Beckas (1998), mokslas realybės poveikio aspektu tam tikra prasme taip pat yra mitas, nes jis tiesiogiai realybės keisti negali. Ją keičia tik tarpiniu būdu – per pedagoginį mąstymą, kuris gali būti grindžiamas teoriniais apibendrinimais ir idėjomis. Tame slypi didžiulis mokslo paradoksas, kurį suponuoja mokslas savo prigimtimi – viena paradigma greitai keičia kitą. Tačiau pedagoginiai veiksmai įvyksta pirma pedagoginio mąstymo, t. y. čia ir dabar. Taigi tenka atsakyti į klausimą: kuo grįstas pedagoginių veikslių supratimas? Pvz., jei jis grįstas į asmenybę orientuotu ugdymu, kuris reikalauja naujo pedagoginio mąstymo, tai ir pedagoginis veiksmas bus konstruojamas, grindžiant atitinkamu pedagoginės sąveikos turinio supratimu. O jeigu šiuolaikinis ugdymas yra dar nepakankamai pažintas tikrovės reiškinys, tuomet pedagoginė sąveika grindžiama pedagogui anksčiau buvusia priimtina, o dabar nesikeičiančia veikslių seka. Tuomet jis būna orientuotas į normatyvinę praktiką. Tokiame žinojime atmetama mokslinės argumentuotės svarba.

Tačiau mitologizavimas tam tikra prasme reiškiasi ir moksle. Kaip teigia T. S. Kunhas (1962), normaliame moksle akivaizdžiai reiškiasi ritualizmas, o tuo pačiu ir mokslo mitologizavimas, nors ir kita forma. Jo nuomone, moksle nesivadovaujama iškreiptais tikrovės

reiškinių samprotavimais ar aiškinimais. Tačiau klausimas apie tikrovės mitologizavimą atsiranda tuomet, kai ji nėra kritiškai analizuojama pagal tam tikrą paradigmą. Toks mitologizavimas mokslui neturi lemiamos reikšmės, nes mokslas yra kuriamas naujų žinių pagrindu. Pvz., vaikystės prasmės supratimas pagal naują humanistinę, liberalią ugdymo paradigmą dažnai grindžiamas teiginiu, kad „vaikas yra laisvės genijus“ (Einarsdottir, 2007). Tam tikra prasme šis samprotavimas gali būti ir mitas, jeigu analizuojamas remiantis kita ugdymo paradigma – normatyvine, klasikine. Praktikoje jis gali reikšti ir nekontroliuojamą vaiko elgesį suaugusiojo atžvilgiu. Šiuolaikiniame edukologijos moksle šis samprotavimas jau nebėra mitas, nes pedagoginėje tikrovėje pedagogo ir vaiko santykiai grindžiami naująja demokratinės kultūros paradigma, kai laisva vaiko raiška suprantama kaip kūrybos laisvė. Todėl teiginys „vaikas yra laisvės genijus“ jau yra mokslinė tiesa, grindžiama naujuoju, į vaiką orientuotu, paradigminiu mąstymu. Šis supratimas reiškiasi ir tam tikru ritualizmu praktikoje bei realizuojamas įvairaus pobūdžio veiksmais, nukreiptais į vaiko patirties, jo individualios raiškos stiprinimą, savojo „Aš“ įprasminimą, pvz., „Ryto ratas“, „Autoriaus kėdė“ (Hansen, Kaufmann ir Saifer, 1997). Tačiau pedagoginiame mąstyme šis ritualizmas dažnai pereina į mitus. Pvz., tokiu mitu gali tapti ir į vaiką orientuotos pedagoginės sąveikos tipas. Tai įvyksta tuomet, kai pedagogas nesupranta jos prasmės ir realizuoja šią sąveiką tik remdamasis įvairiais ritualais. Taigi, galima teigti, jog ir mokslinės paradigmos supratimui dažnai trukdo perdėtas ritualizmas.

Yra mitai, kurie būdingi ištiesai pedagoginei bendruomenei, neatsižvelgiant į tai, kokio tipo mokykloje ar su kokio amžiaus vaikais pedagogai dirbtų. Pvz., *mokinys visuomet turi klausyti mokytojo arba mokytojas turi išmokyti mokinį*. Naujoje ugdymo paradigmoje toks aiškinimas būtų nepriimtinas, nes pedagogas ne tik turi prisiimti atsakomybę, bet ir deleguoti moksleiviams galimybę siekti gerų rezultatų. Yra mitų, kurie būdingi tik vaikystės (ikimokyklinio, pradinio ugdymo) pedagogams ar konkrečių dalykų mokytojams. Pvz., mažas vaikas nėra savarankiškas arba gimtosios kalbos dalykas yra pagrindinis. Naujoje ugdymo paradigmoje aiškinama kitaip: net ir 2–3 metų vaikas yra savarankiškas pagal savo amžiaus ribas tiek, kiek jam leidžia jo galimybės, o pasaulio visumos pažinimui yra svarbu ne dalykų skirstymas, bet jų integravimas, tarpusavio sinergijos paieškos.

Svarbu išsiaiškinti, kaip ir kokie mitai funkcionuoja sąveikoje mokytojas–mokinys, nes jiems dažnai būdingas funkcijų pasidalijimas, trukdantis tarpusavio veiklos sinchroniškumui. Mitai būdingi ne tik mokytojams, bet ir mokiniams. Pvz., toks mitas, jog mokytojas kelia vien reikalavimus, per mažai suteikia pagalbos. Tai trukdo naujo tipo pedagoginei sąveikai, kai mokytojas tampa mokiniui tik tarpininku tarp realybės ir mokinio pasaulio. Todėl mokinys turėtų kelti reikalavimus pats sau ir padėti mokymosi procese tiek kitiems, tiek sau, mokantis dirbti komandoje, bendruomenėje.

Mitų funkcionavimo ypatybės pedagoginėje sąveikoje

Mitų turinio, funkcionavimo, atsiradimo priežasčių aiškinimas leidžia geriau suprasti teorijos ir praktikos ryšį, naujo žinojimo konstravimo prasmingumą. Kartu jų pedagoginės prasmės analizė padeda išvelgti pedagoginės sąveikos projekcijas, kurios gali vykti dviem keliais: naujos žinios bei jomis grįsta praktika arba praktika be reikiamų šiuolaikinių žinių. Antruju atveju praktikoje dažnai tikėtinos pedagoginės klaidos, kurių įveikimas gali būti grindžiamas stereotipais ar net mitais.

Pedagoginiai mitai (mokytojo, mokinio, tėvų, administracijos) kaip tikrovės neatitinkantys vaizdiniai yra ypač paplitę tarp pedagogų ir turi ypatingą įtaką sąveikai *mokytojas–mokinys*. Jie visada nulemti istorinio–kultūrinio konteksto ir jo suformuoto pedagoginio mąstymo, kuris kartais yra grindžiamas praeityje buvusiu, o ne dabartyje egzistuojančiu pedagoginės sąveikos supratimu. Kultūros antropologai (Cole, 1996; Arendt, 1995) šį reiškinį įvardija kaip *kultūrų* prasilenkimą. Tyrėjų nuomone, dėl istorinių–kultūrinių kontekstų *praeitis–dabartis–ateitis* sąveikos nebuvimo, atsiranda pedagoginės klaidos, o kartu ir naujosios visuomenės kultūros neatitinkančios pedagoginės nuostatos. Taigi mitas yra kaip tam tikras praeityje susidaręs pedagoginės sąveikos kontekstas, kurį ir lydi pedagoginės klaidos bei nuostatos. Pvz., *pedagoginė nuostata: mokinys turi klausyti mokytojo nurodymų, paskatina ir ją atitinkančią pedagoginę klaidą*. Pedagogas projektuoja ugdymą, orientuotą į kontrolę, ir per mažai dėmesio skiria dėmesio grįžtamajam ryšiui *mokinys–mokytojas*. Šiuolaikinės pedagoginės kultūros atžvilgiu tokios nuostatos, jei jos yra sisteminės bei besikartojančios, dažnai tampa mitu. Jeigu jais pradeda tikėti pedagogas, tuomet jie tampa jo įsitikinimais. Tai trukdo pedagoginei savivokai, kūrybai, profesinio išskirtinumo ugdymuisi. H. Arendt (1995) nuomone, toks pedagogas tampa žmogumi iš praeities, kuriantis ateitį be dabarties.

Dažnai mitas yra tik mokytojui priklausantis autorinis realybės suvokimas, nes mokytojo aiškinama mokslinė tiesa mokiniui yra lyg kita, ne mokinio gyvenimo realybė. Tuomet mokiniams tampa būdingu tokio tipo įsitikinimas: „*Aš galiu pamokoje nesimokyti, tai padarysiu namuose, nes nelabai tikiu tuo, ką man aiškina mokytojas.*“ Tokiems mokiniams yra priimtinas jų pačių susidarytas mokymosi proceso vaizdinys, t. y. mokymasis pamokoje yra neprivalomas, spragos įveikiamos tik mokantis namuose ar papildomai su korepetitoriumi. Šis įsitikinimas dabartyje gali vyravoti ir ateityje, nes jis, nors ir būdamas dogmatizuoto pobūdžio, mokiniui turi sakralinę reikšmę, nes šis įsitikinimas yra susidaręs ir grindžiamas tam tikru konkrečiu tikslu – nesimokyti. Tokio pobūdžio mokinio įsitikinimas yra supaprastintas mokymosi proceso esmės supratimas. Kartais jis tampa labai svarbiu mokinio veiklos *moto*, nes tai yra jo pastangomis sukonstruotas pedagoginės tikrovės vaizdinys. Mokiniui tampa svetimas kitokio pobūdžio supratimas apie mokymosi sąlygas pamokoje ir namuose, nors jos ir keičiasi. Todėl dažnai yra atmetamas samprotavimas – mokymosi namuose procesas gali prilygti tradicinei aplinkai, nes ši aplinka taip pat gali būti kontroliuojama tėvų, todėl ir prilygstanti pamokai.

Pamokos kaip tam tikros formalios aplinkos reikšmingumo nuneigimas ir mokymosi namuose kaip laisvos, neformalios aplinkos pervertinimas iškraipo mokymosi aplinkų įvairovės būtinumo pripažinimą. Tuomet mokiniui mokymasis gali ir netapti visą gyvenimą trunkančiu procesu, nes šiam procesui yra būdinga aplinkų įvairovė. Todėl formalios ir neformalios aplinkos būtinybė yra neišvengiama.

Filosofijos klasikas Aristotelis nurodė, jog mitas yra tam tikras paklydimas tikrovės supratimo procese. Taigi mitui filosofas suteikė subjektyviąją prasmę. P. Ricoeur (1997, 2000) nuomone, mitas – tai iškreiptas tikrovės supratimas, kuris grindžiamas tikrovės pažinimo patirtimi, o būtent ta patirties dalimi, kurią lemia daugkartinis jos taikymas. Mokslininkas teigė, kad mitas visokeriopai trukdo tikrovės supratimo esmės raiškai. Taigi, mito funkcionavimą P. Ricoeur (2000) siejo su šiuolaikine tikrove, jos sudėtingumu bei ją atitinkančios pažinimo praktikos kūrimosi procesais. K. Woityła (1997) dar pagilina mito sąveiką su žmogaus subjektyviąja asmenine patirtimi. Analizuodamas mito pobūdį, jis teigia, jog mitas suabsoliutina paskiras, riboto pobūdžio žinias, kurias subjektas perima tikrovės pažinimo praktikoje, nuolat jas įveiksmindamas kartojimo būdu. Taigi mitas reiškiasi kaip ribotas tikrovės supratimas, kuris lemia tiek ir praktinių veiksmų tikslingumo supratimo, tiek ir atnaujinimo galimybes.

Mitas, kurį lydi nuolatiniai paklydimai, paženklinti ir atitinkamomis nuostatomis, atsiradusiomis nesigilinant į tikrovės raiškos situacijas bei praktinės veiklos paskirtį. Tuomet pedagoginė veikla neatitinka šiuolaikinės realybės suvokimo poreikių bei *subjektas–subjektas* santykių esmės. Todėl, vyraujant subjektyvaus pobūdžio mitams, įsivyroja ir subjektyviąją patirtimi remiantis sukonstruotas pedagoginės sąveikos vaizdinys (Black, 2002). Galima teigti, kad tokiu būdu mitas pedagoginėje praktikoje reiškiasi ne tik per supratimą, bet ir per veiklą ir priklauso nuo mokytojo pasirengimo naujai konstruktyvaus pobūdžio sąveikai mokytojas–mokinys, mokinys–mokytojas. Ši sąveika turėtų būti grindžiama dabarties kultūroje egzistuojančios demokratijos principais, lygiavertės partnerystės ryšiais ir sąveikos *aš–tu–mes* (Buber, 1998) prasmėmis, todėl ir suprasta naujos, liberaliosios pedagoginės sąveikos paradigmoje.

Išvados

- Pedagoginė sąveika yra viena iš svarbiausių šiuolaikinio ugdymo proceso kategorijų, nes nuo jos tipo (sinchroniško, asinchroniško) priklauso pedagogo ir mokinių funkcijos, vaidmenys, įsitraukimas į veiklą siekiant tikslo. Tačiau ši pedagoginį fenomeną lemia kontekstinės įvairovės ir, visų pirma, kultūrinės. Šie kultūriniai kontekstai savo esme reiškia ne tik dabarties pedagoginę kultūrą, bet ir praeities. Jie sąveikauja pedagoginių sampratų, įsitikinimų konstravimo procesuose. Jeigu šie įsitikinimai nėra kritiškai analizuojami šiuolaikinės pedagoginės kultūros paradigmoje, tai jie iškreipia ir pedagoginės sąveikos procesą.

- Mitai siūlo supaprastintas, kasdieniame žmonių gyvenime paplitusias tarpusavio sąveikos formas. Todėl dažnai jie veda į pedagogines klaidas, kurių priežastys ne visada yra interpretuojamos praeities ir dabarties kultūrų sankirtoje. Mitai netiesiogiai paveikia ir pedagoginę sąveiką per tokią mifologemą kaip visažinis mokytojas. Ieškoma strategijų įveikimo būdų mitų raiškos diadose (mitologema–prietarai, mifologema–stereotipai). Jos apima pedagoginių prietarų refleksiją grupėse mokytojas–mokinys, mokinys–mokytojas.
- Įjungiami ir įvairių pedagoginių situacijų sprendimai, projektuojami pedagoginiai veiksmai, įprasminantys sąveiką – dialogą tarp mokytojų ir mokinių, kaip tam tikras kultūras atstovaujančių grupių. Taip pat taikoma realiame žmonių gyvenime egzistuojančių vaikų ir suaugusiųjų sąveikos tipų analizė, konstruojami projektai naujo turinio pedagoginei sąveikai. Be to, mokytojui, kuris siekia pedagoginę sąveiką grįsti naujomis žiniomis, tenka analizuoti klausimą: kas yra mokslinis mąstymas ir kuo jis skiriasi nuo mitologinio? Šiuo atveju galima remtis tiek mokslininkų filosofų–hermeneutų, tiek ir kontruktivistų darbais, aiškinančiais mokslinio mąstymo kilmę ar konstravimo procesus. Tai padeda pedagogui formuoti supratimą, jog mitas yra neišvystyta mąstymo forma, o mokslinis mąstymas – apibendrinimais grįstas tikrovės pažinimas.
- Analitiniu ir generalizuojančiu mąstymo būdu atsiranda galimybė suvokti, jog *mokslinis mąstymas* yra progresyvus, prognozuojantis ateitį, o *mitologinis* – orientuotas į praeitį. Tačiau mokslinio mąstymo raiška mokslinės realybės procese yra ribota, nes stokoja galimybių tiesiogiai *čia ir dabar* keisti pedagoginę praktiką. Kaita vyksta tarpiniu būdu per pedagoginį mąstymą, kuriam turėtų būti būdingas kontekstualumas ir kritiškumas. Todėl mokslas praktiką keičia tik selektyviai, per atitinkamų pažiūrų, įsitikinimų, leidžiančių realizuoti į liberalųjį ugdymą orientuotą paradigmą, ugdymąsi. Tokio pobūdžio įsitikinimai gali keisti ir pedagoginės sąveikos tipą.
- Mokslinių tiesų taikymas pedagoginės realybės apibendrinimui yra ne tik kontekstinis, bet ir kontraversiškas bei paradoksalus. Šį paradoksalumą lemia pati mokslo prigimtis – jame viena paradigma greitai keičia kitą, o pedagoginiai veiksmai vyksta *čia ir dabar*, t. y. situacinės, o ne kontekstinės įvairovės sąlygomis. Todėl dažnai pedagoginės sąveikos tipas neatitinka naujų mokslo paradigmų. Klausimas apie pedagoginės tikrovės mitologizavimą turi būti sprendžiamas analizuojant žinias konkrečios paradigmos lygmenyje: klasikinės – normatyvinės arba naujos – liberaliosios.

Literatūra

- Arends, R. I. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius: Margi raštai.
- Arendt, H. (1995). *Tarp praeities ir ateities: 8 politiniai filosofijos etiudai*. Vilnius: Aidai.
- Beck, U. (1998). *Democracy Without Enemies*. Cambridge: Polity Press.
- Berger, P. L. ir Luckmann, T. (1999). *Socialinis tikrovės konstravimas: žinojimo sociologijos traktatas*. Vilnius: Pradai.
- Black, T. (2002). Relevant alternatives and the shifting standards for knowledge. *Southwest Philosophy Review*, 18, 23–32.
- Buber, M. (1998). *Dialogo principas I: Aš ir Tu*. Vilnius: Katalikų pasaulis.
- Cole, M. (1996). *Cultural Psychology. A Once and Future Discipline* The Belknap Press of Harvard University. Press. Cambridge, Massachusetts and London, England.
- Donskis, L. (1994). *Moderniosios sąmonės konfigūracijos. Kultūra tarp mito ir diskurso*. Vilnius: Baltos lankos.
- Einarsdottir, J. (2007). Research with children: methodological and ethical challenges. *European Early Childhood Education Research Journal*, 15(2), 197–211.
- Fivush, R. ir Haden, C. (Eds.). (2003). *Autobiographical Memory And The Construction of a Narrative Self*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Freire, P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius: Tyto alba.
- Hansen, K. A., Kaufmann, R. K. ir Saifer, S. (1997). *Ugdymas ir demokratijos kultūra. Ikimokyklinis amžius*. Vilnius: Lietus.
- Heidegger, M. (1989). *Beiträge zur Philosophie*. Frankfurt a Main.
- Jarvis, P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla.
- Juodaitytė, A. (2015). Vaikystės fenomenologinio diskurso sklaida pedagogikoje: nuo mistikos į realybės refleksiją. *Mokytojų ugdymas*, 24(1), 59–73.
- Kuhn, T. S. (1962). *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Laužikas, J. (1939). Sambranda mokyklinei ėmybai. *Tautos mokykla*, 17–18.
- Laužikas, J. (1993). *Rinktiniai raštai*. Sud. P. Dereškevičius. Kaunas: Šviesa.
- Malinauskienė, D. (2012). *Į vaiką orientuoti ugdymo tyrimai: socialinis-edukacinis kontekstas. Mokslo darbų apžvalga*. Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
- Mickūnas, A. (2014). *Mokykla, mokytojai, mokiniai*. Vilnius: Versus aureus.
- Poneliienė, R. (2014). *Priešmokyklinio amžiaus vaikų atsparumo vartotojiškumui ugdymo(si) šeimoje pedagoginės sąlygos. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Ricoeur, P. (1979). *The Rule of Metaphor: Multi-disciplinary studies of the creation of meaning in language*. Toronto: University of Toronto Press.
- Ricoeur, P. (2000). *Interpretacijos teorija. Diskursas ir reikšmės perteklius*. Vilnius: Baltos lankos.
- Rūdytė, K. (2011). *Vaikų savaiminio mokymo(si) kultūros socialinis-edukacinis diskursas į vaiką orientuotoje paradigmoje. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
- Silver, H. F., Strong, R. W. ir Perini, M. J. (2012). *Mokytojas strategas: Kaip kiekvienai pamokai pasirinkti tinkamą, tyrimais pagrįstą mokymo metodą*. Vilniaus tarptautinė mokykla.
- Šiaučiulienė, R. (2011). *Vaikų vasaros laisvalaikio kultūros socialinis-edukacinis diskursas laisvės fenomeno kontekste. Daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S)*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.

- Tobin, K. ir McRobbie, C. J. (1996). Cultural myths as constraints to the enacted science curriculum. *Science Education*, 80(2), 223–241. DOI: [https://doi.org/10.1002/\(SICI\)1098-237X\(199604\)80:2<223::AID-SCE6>3.0.CO;2-I](https://doi.org/10.1002/(SICI)1098-237X(199604)80:2<223::AID-SCE6>3.0.CO;2-I)
- Vabalas-Gudaitis, J. (1929). Konstrukcinės sąveikos pedagogika. *Švietimo darbas*, 2.
- Vabalas-Gudaitis, J. (1983). *Psichologijos ir pedagogikos straipsniai*. Vilnius: Mokslas.
- Wojtyła, K. (1997). *Asmuo ir veiksmai*. Vilnius: Alka.

Pedagogical Interaction between Teachers and Students: Mythologized *vs* Real World

Audronė Juzė Juodaitytė¹, Daiva Malinauskienė²

¹ Šiauliai University, Department of Education, 25-203 P. Višinskio St., LT-76351 Šiauliai, Lithuania, audrone780@gmail.com

² Šiauliai University, Department of Education, 25-203 P. Višinskio St., LT-76351 Šiauliai, Lithuania, malinauskiened@gmail.com

---

Summary

The article reveals the complexity of the pedagogical interaction between a teacher and a student and its multi-sensibility. The explanation of pedagogical interaction requires deep scientific-philosophical and practical-constructivist perception of reality. It has been indicated that pedagogical interaction can be based on two cultures: one of them explains reality on the basis of the understanding that occurred in the past, another one explains it with the principles characteristic to the culture of a contemporary teacher. The interaction between pedagogical myths and mythologemes has been revealed. It has been described how these constructs function in pedagogical reality. Mythologized thinking has been analysed in parallel with scientific thinking. It has been explained how a scientific idea in pedagogical practice turns into a myth because not always the diversity of the contexts of culture is taken into account and there is a lack of understanding to which educational culture a scientific idea is appealing.

The essence of scientific and empirical reasoning has been defined, their similarities, differences, features of expression in the diversity of the paradigms of modern education have been revealed. It has been indicated that when a scientific statement in pedagogical reality is accepted without a certain paradigmatic context that actualizes it, in this case a scientific idea loses its efficiency and does not influence the context of pedagogical interaction.

Keywords: *pedagogical interaction, mythologized thinking, scientific thinking, myth.*

Gauta 2018 02 25 / Received 25 02 2018
Priimta 2018 04 03 / Accepted 03 04 2018